

УДК 378

ЗУБЕНКО Т. В.

м. Миколаїв, Україна

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

В статті подаються результати розвідувального і формувального експериментів вивчення рівня сформованості готовності студентів до реалізації комунікативного підходу в навчанні іноземної мови учнів початкової школи.

Ключові слова: комунікативний підхід, підготовка вчителя, готовність, експеримент, іноземна мова, початкова школа.

Постановка проблеми. Модернізація загальної середньої освіти, відповідно до законів України про освіту, передбачає підсилену увагу до вивчення іноземної мови дітьми молодшого шкільного віку. Пріоритетна роль у цій роботі належить учителю як основному суб'єкту навчального процесу. Відомо, що процес формування фахівця є тривалим і складається з різноманітних видів діяльності. Проте провідне місце в цьому процесі вчені віддають формуванню в студента, майбутнього вчителя, готовності до професійної діяльності (Бігич О.Б., Капська А.Й., Пехота Е.Н., Редько В.Г., Сериков В.В., Узнадзе Д.Н. та інші). Спільним в дослідженнях цих учених є трактування її як особистісного утворення, що забезпечує внутрішні умови для успішного виконання професійної діяльності. Компонентами готовності до педагогічної діяльності прийнято розглядати установку, мотиви, знання про предмет і способи діяльності, навички і вміння їх практичного використання [1]. Отже, розглядатимемо готовність майбутнього вчителя іноземної мови (ІМ) початкової школи до професійної діяльності як результат його відповідної підготовки у вищому навчальному закладі. Саме опису процесу формування готовності майбутнього вчителя ІМ початкової школи до впровадження комунікативного підходу (КП) у навчанні ІМ молодших школярів і аналізу результатів експериментальної роботи присвячена наша стаття.

Виклад основного матеріалу. Метою експериментальної роботи було простежити динаміку зростання готовності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи до реалізації КП протягом усіх років навчання у вищому навчальному закладі та перевірити гіпотетичні положення ефективності розроблених організаційно-педагогічних умов і моделі їх реалізації в навчальному процесі. Відповідно до мети і пос-

тавлених завдань експериментальне навчання здійснювалося в кілька етапів: I етап – розвідувальний експеримент; II етап – формувальний експеримент [2, с. 129].

Метою розвідувального експерименту була апробація моделі реалізації розроблених організаційно-педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя ІМ початкової школи до впровадження КП [2, с. 143]. Метою формувального експерименту було визначення рівня готовності студентів V курсу до реалізації КП до і після впровадження спецкурсу “Комунікативний підхід до навчання ІМ учнів початкової школи”, проходження студентами виробничої комунікативно орієнтованої педагогічної практики та створення іншомовного комунікативного середовища (ІКС) [2, с.156].

Перебіг експериментальної роботи включав апробацію організаційно-педагогічних умов, змісту і форм фахової підготовки формування готовності майбутнього вчителя ІМ початкової школи до реалізації КП, а саме: 1) забезпечення інтегративної цілісності психолого-педагогічних, лінгвістичних дисциплін і методики викладання ІМ у початковій школі на засадах КП шляхом внесення змін до програм зазначених дисциплін; 2) наповнення змісту методики викладання ІМ та лінгвістичних дисциплін теорією і практикою КП; 3) формування в студентів умінь проектувати комунікативно орієнтований урок з ІМ у процесі проведення тренінгів; 4) орієнтація цілей і мотивів педагогічної практики на формування іншомовної комунікативної компетенції молодшого школяра; 5) введення в зміст програм педагогічних практик завдань комунікативно орієнтованого навчання; 6) створення ІКС.

Підсумком розвідувального експерименту був контрольний зріз, мета якого – з'ясувати ефективність розробленої моделі формування

готовності. Порівняння результатів контрольних робіт на початку та наприкінці I етапу експерименту позначилися незначним зростанням середніх значень сформованості компонентів професійної готовності студентів експериментальних груп: рівень мотиваційного компонента виріс на 0,28 бала; змістового – на 0,37 бала; процесуального – на 0,63 бала; регулятивного – на 0,55 бала. В середньому рівень готовності майбутнього вчителя до реалізації КП в навчанні ІМ учнів початкової школи зріс на 0,44 бала. Такий результат виявився не зовсім переконливим, зважаючи на те, що експериментальне навчання було спрямоване саме на формування зазначеної готовності.

Отже, незважаючи на те, що повторне діагностування студентів на I етапі експериментального навчання засвідчило зростання професійного спрямування респондентів у напрямі комунікативно орієнтованої педагогічної діяльності, все ж воно виявило в деяких компонентах моделі окремі недоліки, що перешкоджають досягненню бажаного результату. Відтак перед нами постала необхідність певної корекції змісту компонентів моделі. З цією метою по закінченню I етапу експериментального навчання серед студентів проводилось анонімне анкетування. У результаті обробки відповідей ми отримали дані, необхідні для корекції змісту і форм підготовки: інформацію, яка дозволила скласти уявлення про ставлення студентів до внесених змін у навчальний процес і їх вплив на формування готовності майбутнього вчителя до реалізації КП в навчанні ІМ учнів початкової школи. Ми змогли виявити труднощі, з якими зіткнулися студенти, а також проблеми в організації навчально-виховного процесу тощо. Звернемося до отриманих результатів.

В першу чергу привертає увагу те, що, хоча за результатами анкетування майже половина респондентів (45%) вважають, що їх задовольнила інформація про особливості навчання ІМ учнів початкової школи під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін, все ж таки значна частина студентів (22%) бажають мати більше інформації з цього питання. Однією з причин такого стану речей ми вважаємо низький рівень професійної мотивації в студентів. Це, в свою чергу, дає підстави зробити перерозподіл аудиторних занять з курсу методики викладання ІМ у початковій школі на користь збільшення кількості годин для вивчення розділу “Формування в студентів знань, умінь і навичок реалізації комунікативних засобів, методів, форм, прийомів навчання ІМ у початковій школі” або введення

спецкурсу “Комунікативний підхід до навчання ІМ учнів початкової школи”.

На запитання, чи потрібно використовувати технології комунікативно орієнтованого навчання під час вивчення професійно орієнтованих дисциплін у вищому навчальному закладі, ми отримали в цілому позитивну відповідь: 63% респондентів хотіли б навчатися за комунікативно орієнтованими технологіями. 35% респондентів хотіли б поєднувати різні технології в навчанні ІМ і лише 2% не проявили зацікавленості у використанні комунікативно орієнтованих технологій. Такий результат опитування підтвердив наше припущення про те, що досвід навчання студентів у вищому навчальному закладі об’єктивно впливає на формування їхнього майбутнього досвіду організації навчального процесу у початковій школі. Це зумовлює активно використовувати комунікативні технології під час вивчення студентами професійно орієнтованих дисциплін.

Пам’ятаючи про те, що метою експерименту є підтвердження (чи спростування) ефективності організаційно-педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя до реалізації КП в навчанні ІМ учнів початкової школи, ми поцікавилися думкою студентів про ці умови. Зокрема, для нас важливо було дізнатися, чи підтвердилося припущення про важливість створеного ІКС для майбутньої професійної діяльності. Як засвідчив аналіз анкет, переважна більшість респондентів (76%) переконані у важливості створеного ІКС для своєї майбутньої професії, але обмежені можливості в користуванні Інтернетом не дають їм змоги спілкуватися з носіями ІМ у повному обсязі. А відтак перед нами постала проблема в організації систематичних занять з користування комп’ютером і мережею Інтернет у позанавчальний час. Були розроблені додаткові завдання для самостійної роботи з практичного курсу ІМ з метою формування вмінь організації спілкування з носіями ІМ за допомогою комп’ютера та мережі Інтернет.

На запитання щодо ефективності іншої організаційно-педагогічної умови – організація комунікативно орієнтованої педагогічної практики з метою формування вмінь проводити комунікативно орієнтовані уроки, ми також отримали в цілому позитивну відповідь: 27% респондентів погодилися з цією умовою, 38% відповіли, що це допомогло їм і школярам у формуванні вмінь спілкуватися ІМ. Але значна частина респондентів (35%) відмітила, що ця умова справдилася лише частково. У зв’язку з цим ми змушені були доопрацювати завдання та методичні

рекомендації до педагогічної практики, збагатити їх комунікативно орієнтованими завданнями. Наприклад, ми запропонували студентам описати і застосувати на практиці один із прийомів комунікативно орієнтованого навчання, побачених під час педпрактики, охарактеризувати цілі і мотиви власних уроків ІМ у початковій школі з позиції комунікативно орієнтованого навчання, розробити сценарії рольових ігор для учнів 2-4 класів тощо.

Крім того, ми вважали за необхідне з'ясувати думку студентів про найбільш результативні форми навчання з формування вмінь проектувати комунікативно орієнтований урок з ІМ у початковій школі. Як виявилось, майже всі студенти надали перевагу тренінгу (54%), діловим і рольовим іграм (46%). Це дало підстави зробити перерозподіл аудиторних занять з курсу методики викладання ІМ у початковій школі на користь практичних, що збільшило можливість проведення тренінгів, ділових і рольових ігор.

Таким чином, аналіз результатів анкетування підтвердив доцільність визначених нами організаційно-педагогічних умов, дав можливість визначити недоліки в організації та змісті експериментального навчання й удосконалити зміст й організацію формувального експерименту, а саме: 1) у змісті програми спецкурсу "Комунікативний підхід до навчання ІМ учнів початкової школи" ми збільшили кількість таких форм роботи як тренінги, ділові та рольові ігри за рахунок зменшення кількості лекцій; 2) збагатили педагогічну практику новими варіантами комунікативно орієнтованих завдань; 3) удосконалили зміст і організацію ІКС.

Підсумком формувального експерименту став контрольний зріз, мета якого – з'ясувати ефективність удосконалених нами технологій упровадження організаційно-педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя до реалізації КП в навчанні іноземної мови учнів початкової школи.

За результатами комплексної діагностичної роботи після проведення зазначеного спецкурсу студенти продемонстрували значно кращий загальний результат готовності до реалізації КП в навчанні ІМ учнів початкової школи та розуміння його особливостей. У відповідях студентів на перше запитання (визначення мети уроку ІМ у початковій школі) прямо чи опосередковано згадувалися психофізіологічні особливості молодшого школяра та умови формування і розвитку його іноземної комунікативної компетенції. Вони порівняно вільно і в більшому обсязі володіли інформацією про пріоритетні напря-

ми розвитку сучасної зарубіжної та вітчизняної педагогіки та шкільної освіти в галузі навчання іноземних мов, охоче інтерпретували її згідно з власними поглядами.

Серед відповідей з третього запитання були запропоновані нетрадиційні форми проведення уроків (уроки-ігри, театралізовані уроки, уроки-подорожі, уроки-турніри, урок-мрія, урок-конкурс, урок-аукціон тощо), інтерактивні методи їх проведення (робота в групах, парах, "ситуація успіху" тощо), прийоми ("чарівний мікрофон", робота в шеренгах, що рухаються, "репортаж" та інші). Питання 4 і 5 (про складові іноземної комунікативної компетенції молодшого школяра та необхідність створення розумово-мовленнєвих завдань) не викликали у студентів значних труднощів. Ними були названі та охарактеризовані всі види іноземної комунікативної компетенції молодшого школяра, а також достатньо професійно з психологічної та методичної точок зору обґрунтовано необхідність використання розумово-мовленнєвих завдань до вправ.

Додатково нами було з'ясовано, що організація ІКС сприяла формуванню і розвитку в студентів комунікативних професійно значущих цінностей, важливих для їхньої майбутньої професійної діяльності: особистісних (індивідуальної здатності особистості педагога як суб'єкта педагогічних відносин до спілкування ІМ); предметних (знання та вміння з професійно орієнтованих дисциплін); людських (дитина як головна педагогічна цінність і педагог, здатний до формування і розвитку її іноземної комунікативної компетенції, співробітництва з нею, соціального захисту, надання допомоги, підтримки її індивідуальності й розвитку творчого потенціалу); практичних (способи комунікативно орієнтованої практичної діяльності, перевірені практикою навчально-виховної системи, відповідні комунікативно орієнтовані технології).

Порівняльне оцінювання рівнів готовності майбутніх учителів до реалізації КП в навчанні ІМ учнів початкової школи до та після впровадження спецкурсу "Комунікативний підхід до навчання іноземної мови учнів початкової школи" показує, що у 21% студентів відбувся перехід на наступний рівень готовності, 10% студентів змогли перейти з низького на середній, 9% перейшли з середнього на високий, 2% – з низького на високий. Ці результати підтверджують достовірність визначених нами організаційно педагогічних умов.

На заключному етапі дослідження студентам в кінці педагогічної практики було запропоно-

вано провести комунікативно орієнтований урок з ІМ, та описати технологію формування іншомовної комунікативної компетенції молодшого школяра. 93% студентів досягли комунікативно орієнтованої мети уроку; процес формування іншомовної комунікативної компетенції учнів свого класу описали 89 % студентів.

Висновки. Отже, ефективність формування готовності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи залежить від уміння навчального закладу творчо організувати інтерактивну взаємодію викладачів і студентів у навчальному процесі та забезпечувати повноцінну теоретичну і практичну підготовку студентів до майбутньої професійної діяльності.

Перспективність розробки досліджуваної проблеми полягає у подальшому визначенні шляхів і засобів формування готовності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи до впровадження комунікативно орієнтованого навчання у процесі дистанційної післядипломної педагогічної освіти та в організації міжкультурної комунікації.

ЗУБЕНКО Т. В.

ФОРМИРОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ К РЕАЛИЗАЦИИ КОММУНИКАТИВНОГО ПОДХОДА В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

В статье представлены результаты разведывательного и формирующего экспериментов исследования уровня сформированности готовности студентов к реализации коммуникативного подхода в обучении иностранному языку учеников начальной школы.

Ключевые слова: коммуникативный подход, подготовка учителя, готовность, эксперимент, иностранный язык, начальная школа.

TETYANA ZUBENKO

FORMING OF THE PROSPECTIVE TEACHER'S READINESS FOR THE REALIZATION OF THE COMMUNICATIVE APPROACH TO TEACHING ENGLISH AT PRIMARY CLASSES

The article deals with the results of the prospective and forming experiments of studying the level of student's readiness for the realization of the communicative approach to teaching English at primary school.

Key words: communicative approach, teacher training, readiness, experiment, foreign language, elementary school.

Література

1. Бігич О.Б. Методична освіта майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи: Монографія / Бігич О.Б. — К.: Вид. центр КНЛУ, 2004. — 278 с. — Бібліогр. с. 254-278.
2. Зубенко Т.В. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя до реалізації комунікативного підходу в навчанні іноземної мови учнів початкової школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Зубенко Тетяна Володимирівна. — Миколаїв, 2009. — 254 с.
3. Капська А.Й. Деякі особливості формування готовності студентів до професійної творчості / Моделювання виховної діяльності в системі професійної підготовки студентів: Теорія, практика, програми / За заг. ред. А.Й. Капської / А. Й. Капська. — К.: ІЗМН, 1998. — 192 с.
4. Пехота Е.Н. Индивидуализация профессионально-педагогической подготовки учителя: Монография. / Е.Н. Пехота; под общ. ред. И.А.Зязюна. — К.: Вища школа, 1997. — 281с.
5. Редько В.Г. До проблеми формування готовності у студентів вищих навчальних закладів до професійної діяльності вчителя іноземної мови // Професіоналізм викладача вищої школи: освітні технології: (до 90-річчя заснування МДУ): Матеріали міжнародної науково-практичної конференції / В.Г. Редько. — Миколаїв: Вид-во "ІЛІОН", 2004. — 274с. — С. 53-60.